

nahiz eta oro har telebistan agertzen direnek ordu gehiago eman irrifarrak eta algarak entsaiatzen, tajuzko ezer esan ahal izateko beren buruak jazten baino.

Gaur purian dagoen hirutasun santua ez da beraz, jakin —egoten jakin— isilik egoten jakin, jakin (gutxixeago bada ere) —egiten jakin— egina zabaltzen jakin, baizik.

Eta hor intelektualak galdu egiten dira. Intelektuala definizioz baita endogamikoa, lana noizik behin egiten duena, egiten duena nori eta nola saldu oso gutxi pentsatzen duena. Orain artean halatsu zen behintzat; orain egokitzen jakin beharko du.

Mendira joateko ere erak daude. Planak egin, planoak aztertu eta ikasi, jazkera prestatu, orduak kalkulatu, janaria aukeratu, eta munduko zeremonia osoarekin tipi-tapa maldan gora abiatzen da bat. Horrelakoek, beti topatzen dute norbait goitik behera datorrena. Inongo inportantziarik eman gabe, txistua joaz, oinetako ziztrin batzuekin, inor baino goiztiarrago gailurrera heldu eta bueltan datorrena.

Hori da zinezko intelektuala. Beti bueltan datorrena. Eta horrek badaki, Loiolako Inaziok bezala, ez dela etsairik, ez mediorik «jarriko zaionik».

ARTEA

HASIER ETXEBERRIA

TXALUPA KULUNKARIAK

Udarekin batera, negu bezperan usoak bezala, bidaiariak etortzen dira gure paraje hauetara. Bartzelonatik, Madrildik, Milanotik, Parisetik... nonahitik. Parada egokia izaten dute orduan galeristek gure artisten lanak erakusteko, Euskal Artea aideratzeko. Koadrotxo bat hemendik, brontze edo grabatu bat handik... poliki-poliki klink, eta klank, itsulapikoa apur bat berotzeko aukera izaten dute aberastasunaren sinonimo den abuztuan.

Baina begiratzen hasita, arte-mugidak itsas bazterreko herrietan soilik biltzen direla, bistakoa da. Lekeitio, Zarautz,

Hondarribia, Hendaia, Donibane Lohitzune... turista-lekuetan irekitzen dira galeriak. Lehen igoa abarketak ezin saldurik zebilen aretoa, arte-saltoki bilakatzen da bat-bateko metamorfosi azkarrean. Armiamak kendu, hautsa astindu eta aurruna, lehen lau kamiseta saltzen zuen berbera, bihurtzen da arte-jakitun. Pikareskaren kontuak dira. Sosaren deiadarra.

Zer ikusten dute, ordea, artezale kanpotar horiek hemengo galerietan? Zer erosten? Zein da bueltan eramaten duten jizkua?

Gutxi dira, (nik bat bera ere ez dut ezagutzen), uda-garaian galeristaren izpiritu eta eginbehar ausartari eusten dionik. Inon gutxi ikusiko duzu artelan berririk, gazterik, gordinik. Arte-objetua souvenir bilakatzen den garaia da. Arteak berak adierazten duenak baino gehiago balio du objektu artezkoaren ahalmen ebokatiboak. Ibilera eta leku baten oihartzuna ekartzeko erabiliko da artelana, izpirituari igurtzi bat emateko baino gehiago.

Ondorioz, arte-galerietako eskaparate guztiek bat egiten dute udan, eta ezberdintasunean eta norberaren proposamenetan oinarritu ordez, mila lekutan barreiatutako aukera berbera agertzen da behin eta berriz errepikatuta. Galeria guztietan ikusiko dituzue, behin eta berriz, gurdiaekin datozen baserri zaharren erretratoaren ondoan, gure mendietako paisaia errazen artean, brontzezko arraunlari eta aizkolarien alboan. Beraiek dira euskal kistcharen ordezkari finenak. Zeintzuk diren? Ba, hori, koloretako txalupa moñoñoak kulunkan.

Zer hoberik, Berlin, Paris edo Liverpoolera itzulitakoan, Euskal Herrira eginiko bidaiak gogoratzeko, muga erositako torerobat, bailaora gorri bat eta gure txalupatxo kulunkariak baino?

UNIBERTSALTASUNAREN MUGAK

Artelanak derrigorrezko du mintzaira unibertsala, zerbait izango bada. Unibertsaltasuna, errotik aitortzen den baldintza da artegintzan. Hala ere, Bidasoa mugagabetu hori, traba da, oraindik ere, hango eta hemengo artegintzaren ezagupenerako.

Egun hauetan Roberto Matta pintore handiaren erakusketa bat dago Biarritzeko Estazio Zaharrean. Zenbatek gurutzu dugu muga halako gertakizun baten lekuko izateko? Zenbatek jakin du hemen, hegoan, han maisu unibertsal baten lana ikusgai zegoenik?

Bidasoaren gortina gardenak traba egiten digu oraindik ere harantz-honantzko ibilerarako eta apenas dakigun ezer mugaz gaindi egiten denaz. Unibertsala izanik, geure alboan egiten den artegintza baizik ez zaigu iristen begietara eta belarrietara.

Horretan adibide da hiru euskal artista gaztek joan den uda honetan egin duten erakusketa bat. Unai San Martin, Eugenio Ortiz eta Xabier Arribas gipuzkoarrek, Hendaiako hondartzaren ondoko gela batean jarri zituzten beraien lanak izen ponposo baten barnean: «Euskal Itsas bazterreko lehenengo Arte Biurterakoa». Zenbatek ikusi ote ditu, beste askoren artean galduta zeuden lan horiek? Zenbat jende jakin du mugaz gaindiko ahalegin honen berri?

Oraindik ere, Iparraldeak eman duen artista unibertsal bakarra, Ravel musikaria da. Badirudi leiho parean daukadan Iparralde horretan, inork ez duela artelanik egiten.

Beraiek gauza berbera uste ote dute hegoaz? Balenziaga izango ote da gure artegintzatik ezagutzen duten artista bakarra?

TERRORISMO KULTURALA

Jainkoak intentzio ona eta dotoretasuna banatu zituen egunean, gure politikari batzuk komunean paperik gabe harrapatu zituen, antza denez, banaketa horrek. Zenbaiten adierazpenak entzun eta irakurritakoan, hori dirudi behintzat.

Azpeitiko Tren-Museoan egindako astakirtenkeriaren ostean, hitzik ez da agertu defenda ezina den gertaera lazkarria apur bat argitzeko. Nor izan den ere inork ez daki, baina dena delako piromano modernotu horiek, *Fahrenheit 451* nobelako pertsonaien antza dute. Trenak erretzen dituzten hauek, industria eta komunikabideen memoriaren zati bat ezkutatu digute betirako. Aipatu nobelako biztanleek osterara, memoria oro desagertarazten zuten liburuak erretzen zituzten bakoitzean, eta hori

baino okerragoa zena, idazlearen sorkuntza-unekoa arnasa berezia.

Museoak eta liburutegiak beti izan dira energumenoen begiko, gizadiaren historian zehar. Baina terrorismo kulturala ez da suaz bakarrik egiten. Jakin nahi nuke Josu Bergara jaunak zer esan nahi ote zuen erdara garbian honako hitzok esan zituenean: «Los autodenominados defensores de la cultura vasca tendrán que contestar a muchas preguntas».

Egin litezkeen irakurketa ezberdin guztien gaintik badago azterketa orokor baterako gaia bere hitzetan. Bergara Garraio Sailburuak, azkar asko sartu ditu kulturagintza ofizialaren barnean ez dabilzan guztiak piromano eroen zaku berean. Horretarako hizkuntza poliziala erabili du gainera, «autodenominados» hitza esaterakoan. Azkar asko hasi da baimenak banatzen, nor den eta nor ez den herri honetako kulturaren defendatzaile. Eta jakina, berarekin ez dagoena, piromanoekin dago. Seguru asko *Jakin*-en ale hau irakurtzen ari zaren euskaltzale hori ere, «autodenominado defensor de la cultura vasca» gisara ikusiko zaitu Bergara jaunak. Eta ez da harritzekoa, izan ere, euskaraz hau bezalako artikulua irakurtzeko gauza den hiritarrak beti dauzka piromanoen artekoa izateko puntu gehiago.

Aspertzeko modukoa izan da uda honetako mezuen bonbardaketa subliminala batzuetan eta esplizittoa besteetan. Baina arima beltza eduki behar du batek, Bergarak esandakoa esateko.

Ez al daki berak eskubide demokratikoen artean dagoela era guztietako terrorismo kulturalak gaitzesteko eskubidea? Historiaren pelikulako gaizto guztiak gaitzesteko eskubidea dugu, bai trenak erretzen dituztenak, baina baita proiektu erraldoi sustraigabeak bultzatzen dituztenak ere, eta, nola ez bada, zatiketa eta enfrentamendu-politika arduragabea egiten duten ahobero baldarrak. *Cultura Vasca* eta kea gauza berbera dela uste duten ezjakin gaizto boteretsuak.

WHAT CRISIS?

Sotheby's eta Christie's galerietako otsailean zeharreko enkanteetan, badirudi ez dagoela krisi handirik. New Yorken, Sam Francis-en pintura batengatik 125.635 dolar ordaindu

dira. Willem de Kooning-en beste batengatik, 116.000 dolar. Pintu r̄en artean izan den erosketa merkeena Sol Le Witt-en lan bat izan da, 17.000 dolarretan.

Londonen, ostera, Jean Dubuffett-en pintura bat izan da or dainduena: 142.000 libera britainiar. Enkanterik merkeena, Valerio Adami-ren lan batena izan da, 14.000 liberatan.

Eskulturen artean, Calder-en lan bat izan da garestiena, 65.000 libera. Marrazkietan, Serge Poliakoff-en pastel bat, 25.000 liberatan, baina agian berritasunik nabariena, argazkigintzan eman da. Uste ez bezala, argazkien erosketak ere gora egin du eta Man Ray-ren lanen ostetik, Alexander Rodchenko-ren argazkiak ere, ederki ordaindu dira: 30.000 libera inguruan.

Bitartean, hemengo merkatuak lotan dirudi. Apenas sal-tzen duen inork. Salerosketei buruzko azken albisteak, eskulturgile batek eman zidan lehengoan. Antza denez obispoa eta apaizak hasi dira orain arte berria erosten. Eskultore beronen lan handi bat behintzat, Museo Diocesanoa joango omen da, Jainkoak lagun.

Gure pintore ospetsuetako batek, ostera, ez du merkaturik inon ikusten, eta lehengo batean zertaz bizi ote zen jakin nahi izan nuenean, garbia izan zen bere erantzuna: *Urliak emandako laguntzei esker bizi nauk, mutil.*

Urlia hori, nire aitona izan zitekeen, eta pintore behartsua, nire aitaren adinekoa da. Hunkitu egiten naiz oraindik ere halakoak entzundakoan, izan ere: «bizitza hau berehala pasatzen duk, mutil, eta nik neure lanarekin jarraitu baizik ezin diat egin. Ezin nauk distraitu merkatuaren gorabehera eta salmentekin».

Une beltzean argitasun apur bat ikusi dutenak, Artelekun Asun Balzolarekin ilustrazio-ikastaroa egin duten 25 gazteak izan dira. Antza denez, Asun Balzolak argi jarri ditu gauzak, garden erakutsi ditu teknikak eta garbi adierazi ditu liburugintzarekiko loturak. «Neure esperientzia arrazoitu eta erreleboa diren gazte hauei erakusteko moduan aurkitzen naiz», esan zidan.

Gazteek, berriz, pena bakarra zuten: hilabete osoko ikastaroa hain azkar bukatu izana. Entusiasmoaren kontuak dira horiek.